

Aan Gemeenteraad Almelo

Betreft “Basisschildering” (ambities en speerpunten) cultuur- en erfgoedvisie Almelo

Datum 11 februari 2025

Van College van B&W

INLEIDING

Donderdag 30 januari jl. is de eerste ronde ateliersessies voor de cultuur- en erfgoedvisie geweest. Tijdens het kick-off diner in oktober 2024 hebben we samen gedroomd en een eerste richting geschetst voor onze cultuur- en erfgoedvisie. Dit is nu concreter gemaakt door speerpunten en ambities per thema op te halen. We hebben dit gedaan voor een vijftal thema's: Cultuur en erfgoed voor iedereen, Kunst, Educatie (inclusief bibliotheek en talentontwikkeling), Cultureel Erfgoed en Huisvesting. De opbrengsten hiervan zijn opgenomen in dit document.

Stappen tussen kick-off diner en eerste ateliersessie

We zijn ons ervan bewust dat (nog) niet iedereen op dit soort sessies afkomt en dat we proactief stakeholders moeten opzoeken. In voorbereiding op deze eerste ronde ateliersessies is daarom een enquête onder inwoners gehouden, hebben wij gastlessen gegeven bij het ROC Almelo en zijn gesprekken gevoerd met diverse organisaties binnen en buiten het cultuur- en erfgoednetwerk. Alle opgehaalde input, bestaande wetgeving en ontwikkelingen geven kaders en houvast voor de nieuwe visie. Tijdens de eerste ronde ateliersessies is met de aanwezigen uit het netwerk dit verder aangevuld en concreter gemaakt.

Hoe gaan we verder met dit opbrengstdocument?

Alle input van de afgelopen maanden is gebundeld in dit document. Daarmee hebben we een eerste “basisschildering” van de cultuur- en erfgoedvisie. De volgende stappen zijn:

1. Dit document wordt met de gemeenteraad gedeeld als tussenstand voor de tweede mijlpaalsessie op dinsdag 25 februari 2025;
2. Na de reactie van de raad maken we van deze basisschildering een conceptversie van de visie. Dit concept gaan we op woensdag 26 maart tijdens de tweede ronde ateliersessies met de aanwezigen omzetten in een echt schilderij. Oftewel, we maken de cultuur- en erfgoedvisie gereed voor het formele besluitvormingsproces van de gemeenteraad en zetten waar nodig puntjes op de i;
3. Op 6 mei presenteren we de eindversie van de cultuur- en erfgoedvisie aan de raad. Daarna start de formele besluitvormingsprocedure.

Tijdens het proces maken we steeds een afweging welke ambities en ideeën realistisch en haalbaar zijn – op politiek, organisatorisch en financieel vlak.

5 overkoepelende waarden als vertrekpunt

Uit alle input die we de afgelopen maanden tijdens het proces hebben opgehaald, komt een vijftal overkoepelende waarden naar voren: verwelkomen, verbinden, verstevigen, verrijken en vernieuwen. Deze vijf overkoepelende waarden hanteren we graag als vertrekpunt voor samenwerking en de manier waarop we met elkaar omgaan in het huidige proces en straks in de uitvoering van de cultuur- en erfgoedvisie. Hieronder volgt een korte toelichting per overkoepelende waarde.

Verwelkomen

- Een open stad voor iedereen in de gemeente Almelo en daar buiten die wil meedoen aan het culturele en erfgoed leven;
- Toegankelijkheid van cultuur en erfgoed op fysiek/emotioneel/financieel vlak.

Verbinden

- Gebruik maken van elkaars kennis en kunde in de gemeente en in de regio;
- Verbindingen tussen culturele spelers ten aanzien van programmering;
- Fysieke ruimte voor kruisbestuiving.

Verstevigen

- We zijn trots op Almelo en willen graag laten zien wat er is en waar wij voor staan;
- Positionering van de historie van de gemeente Almelo;
- Vergroten kennis over de eigen gemeente.

Verrijken

- Gebruik maken van de diversiteit in de gemeente;
- Verschillende culturele gemeenschappen hebben een plek in Almelo en worden meer gezien, met oog voor uitwisseling;
- Jong en oud met elkaar in verbinding brengen, maar ook hun eigen podia laten creëren.

Vernieuwen

- Ruimte bieden aan nieuwe ideeën en initiatieven;
- Binnen bestaande activiteiten, maar ook nieuwe horizonnen aanboren;
- Fysieke creatieve broedplaatsen;
- Stimuleren en financieren innovatie.

Thema: Cultuur en erfgoed voor iedereen

Overkoepelende ambitie

In Almelo is cultuur en erfgoed voor iedereen, waarbij het gaat om de nabijheid en onvermijdelijkheid van cultuur en erfgoed.

Speerpunten op dit thema

- Starten met een gezamenlijke ambitie in de cultuur- en erfgoedvisie van waaruit het netwerk aan de slag kan op basis van hun talenten en expertises – iedereen is ambassadeur vanuit zijn of haar eigen rol;
- De gemeente als kennisverbinder en netwerkpartner: realiseren van een platform/netwerk waarin iedereen elkaar kan vinden, kennis kan delen, ervaringen en inspiratie kan delen → in het leven roepen van een jaarlijks terugkerende Cultuur & Erfgoed dag (vanuit de gemeente georganiseerd in samenwerking met de cultuurmakelaar);
- Faciliteren van experimenteerruimte (fysiek, financieel en juridisch) in de vorm van een laboratorium, aan de slag gaan met elkaar, pilots starten, voor en door jong én oud

Wat zijn we als gemeente wettelijk verplicht te doen op dit thema? Welke taken horen hierbij?

Als gemeente willen we laten zien dat kunst, cultuur en erfgoed toegankelijk kunnen zijn voor iedereen, van jong tot oud, vanuit allerlei verschillende culturele achtergronden (of je nu een ruime of smalle beurs hebt). Deze toegankelijkheid is belangrijk. Kunst, cultuur en erfgoed kunnen de blik op de wereld verbreden, leren om kritisch te kijken naar jezelf en jouw achtergrond. Daarnaast is het samenbrengen van oudere en gevestigde makers met jongere makers belangrijk. Het is waardevol om deze groepen met elkaar te verbinden, zodat ze van én met elkaar kunnen leren. De ervaring en wijsheid van de oudere makers komen zo samen met de frisse, nieuwe perspectieven van jonge makers.

Bovendien hebben we het Verdrag van Faro en de Zorgplicht bibliotheken die ons als gemeente wettelijke verplichtingen geeft in dit kader.

Verdrag van Faro

Het Verdrag van Faro stelt de mens en de samenleving centraal en hun relatie met erfgoed. Het verdrag stelt dat erfgoed meer dan nu een functie kan hebben voor de samenleving. Het verdrag van Faro is een 'kaderverdrag'. De bepalingen van het verdrag zijn geen juridische verplichtingen, maar een oproep tot beleidsvorming.

Zorgplicht bibliotheken

Naar verwachting komt er per 1 januari 2026 een zorgplicht voor gemeenten ten behoeve van hun bibliotheekvestiging(en). Er geldt een minimale hoeveelheid vestigingen afhankelijk van het aantal inwoners. Zie voor meer informatie het ingevulde format voor het thema 'educatie'.

Wat hebben we al aan beleid dat goed werkt en willen we graag behouden?

De rol van cultuurmakelaar willen we graag behouden en verankeren in het nieuwe beleid. Dit betekent dat hiervoor onder meer structurele financiering gevonden moet worden.

Welke actualiteiten spelen er op dit thema?

Binnen de gemeente Almelo wordt momenteel verschillend beleid ontwikkeld naast de cultuur- en erfgoedvisie, denk aan de omgevingsvisie en de mobiliteitsvisie. Daarnaast speelt de planvorming rondom Stadskade en kent het sociaal domein een transformatie opgave. Deze actualiteiten raken de cultuur- en erfgoedvisie. Wij haken aan en bieden kansen voor verbinding en integrale samenwerking

Kunst, cultuur en erfgoed als middel inzetten om doelen op andere maatschappelijke thema's te behalen, zoals:

- Cultuur en erfgoed in relatie tot stedelijke ontwikkelopgaven;
- Sociaal domein
 - Tegengaan of verminderen van eenzaamheid
 - Veerkracht en eigen regie: hoe kunnen cultuur en erfgoed als middel worden ingezet om mensen meer eigen regie en veerkracht te geven, ofwel zich zelfverzekerder te laten voelen?
 - (Mentale) gezondheid
- (vrijetijd) Economie en vestigingsklimaat: hoe kunnen cultuur en erfgoed ervoor zorgen dat mensen in Almelo willen wonen, werken, leven en recreëren?

Wat zijn de “bovenwettelijke” ambities op dit thema? (zowel vanuit onze interne organisatie als uit het netwerk)

- Uitbreiding van Studio 15 of realiseren van een plek zoals Tankstation in Enschede. Een plek waar jongeren zichzelf kunnen uitdrukken en samen kunnen komen om te creëren en leren;
- Samenwerking met het ROC op het gebied van cultuureducatie – maken van theatervoorstellingen door studenten in samenwerking met een theatermaker en deze aanbieden aan middelbare scholieren, mensen met een kleine financiële beurs, veel meer cultuur koppelen aan ontmoetingsplekken/buurthuizen in Almelse wijken.
- Onderzoek naar de behoefte om een vast aanspreekpunt bij de gemeente, een soort accounthouder op cultuur. Is de cultuurmakelaar onvoldoende? Wat is er precies meer nodig en waar moet dat liggen?

Thema: Kunst

Overkoepelende ambitie

Almelo is een innovatieve kunsthub waar creativiteit en technologie samenkomen door samenwerking, gedeelde inspiratie én passie.

Speerpunten op dit thema

- De gemeente Almelo faciliteert jonge kunstmakers in de vorm van creatieve broedplaatsen en zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Zonder jonge kunstenaars geen nieuwe kunst;
- We hebben zicht op en inzicht in welke kunstorganisaties, zowel amateur als professionals, er in Almelo zijn. Ze kennen elkaar en verkennen hoe ze elkaar kunnen aanvullen en versterken in plaats van beconcurreren;
- Inzichtelijk maken van alle activiteiten die er jaarlijks plaatsvinden - onderzoeken van mogelijkheden op samenwerking hierin met bijvoorbeeld Almelo Promotie, Almelo Events en city marketing. Slim verbinden staat hier centraal;
- Duidelijke kaders en randvoorwaarden bieden in subsidieregeling (bijvoorbeeld de samenwerking met CultuurKas opzoeken en in de vorm van cultuur- en erfgoedcheques initiatieven stimuleren);
- De gemeente Almelo faciliteert samen met andere organisaties zoals provincie Overijssel, de toekomstbestendigheid van (amateur)kunstbesturen (denk bijvoorbeeld door kennisdeling via de Overijssel Academie).

Wat zijn we als gemeente wettelijk verplicht te doen op dit thema? Welke taken horen hierbij?

De gemeente Almelo heeft verschillende wettelijke verplichtingen op het gebied van kunst. Dit omvat onder andere het bevorderen van kunst en cultuur door middel van subsidies en het ondersteunen van culturele instellingen. De gemeente moet ook zorgen voor de instandhouding van cultureel erfgoed en het stimuleren van kunsteducatie. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) geeft ook aan dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor accommodaties voor podiumkunsten en de financiering van het beheer van gemeentelijke collecties.

Wat hebben we al aan beleid dat goed werkt en willen we graag behouden?

De gemeente Almelo heeft een beleid gericht op het bevorderen van kunst en cultuur in de gemeente. Dit omvat het verstrekken van subsidies voor zowel beeldende kunst als amateurkunst. Er is een commissie die advies geeft over de besteding van het budget voor kunst, gemeentelijke kunstopdrachten en aankopen van kunstwerken. Daarnaast stimuleert de gemeente kunstinitiatieven en ondersteunt zij activiteiten op het gebied van beeldende kunst.

Welke actualiteiten spelen er op dit thema?

Actuele thema's zijn onder andere de verhuizing en herinrichting van **Kunst Punt Almelo** en het **Stedelijk Museum Almelo**. Deze ontwikkelingen moeten zeker meegenomen worden in de nieuwe cultuur- en erfgoedvisie, omdat ze impact hebben op de culturele infrastructuur van de gemeente.

Daarnaast zijn we bezig met een inventarisatie van de gemeentelijke kunstcollectie, zodat een besluit kan worden genomen wat we hiermee doen met het oog op de toekomst. Bijvoorbeeld blijven beheren of 'schenken' aan de samenleving? Bovendien moet er een keuze worden gemaakt waar het eigenaarschap en verantwoordelijkheid (ten aanzien van onder andere beheer en onderhoud) voor kunst in de openbare ruimte ligt binnen de gemeentelijke organisatie.

Wat zijn de "bovenwettelijke" ambities op dit thema? (zowel vanuit onze interne organisatie als vanuit het netwerk)

Bovenwettelijke ambities kunnen onder andere zijn:

- het creëren van meer atelier- en expositieruimtes voor lokale kunstenaars;
- het stimuleren van innovatieve kunstprojecten, experimenteren met elkaar, nieuwsgierig zijn naar de ander en vooral durven te doen;
- het versterken van de samenwerking tussen culturele instellingen en het onderwijs;
- daarnaast kan de gemeente streven naar een grotere internationale bekendheid van Almelo als culturele stad, zoals bijvoorbeeld uitgeroepen worden tot Culturele Hoofdstad in de toekomst?

Zijn er dilemma's en/of overige gesprekspunten op dit thema?

Enkele belangrijke dilemma's zijn de balans tussen investeren in bestaande culturele instellingen versus nieuwe initiatieven, en de vraag hoe gemeenschapsgeld het beste besteed kan worden in de kunstsector. Denk hierbij aan inzet op verduurzaming en toekomstbestendigheid van de sector, maar ook de roep om verbinding en aansturing vanuit een overkoepelende partij/raad. Andere gesprekspunten kunnen zijn de toegankelijkheid van kunst voor alle inwoners en de rol van kunst in stedelijke ontwikkeling/openbare ruimte.

Thema: Educatie (inclusief bibliotheek en talentontwikkeling)

Overkoepelende ambitie

Cultuur- en erfgoededucatie is vanzelfsprekend en verweven in de samenleving.

Speerpunten op dit thema

- Een integraal cultuur- en erfgoededucatie programma maken voor het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en vervolgonderwijs waarin actief met elkaar wordt samengewerkt (verbreding KEPA);
- Jong en oud verbinden in het Maaklab en hiermee zichtbaar zijn in de wijken, plekken die op elkaar aansluiten en mensen worden geholpen een stap verder te komen in hun ontwikkeling;
- Bibliotheek op school uitbreiden naar voortgezet onderwijs;
- Veel meer jonge mensen trekken in de bibliotheek.

Wat zijn we als gemeente wettelijk verplicht te doen op dit thema? Welke taken horen hierbij?

Zorgplicht bibliotheken met ingang van 2026

Naast de reguliere exploitatie Bibliotheek (gebouw, mobiele bibliotheek, doorgaande leeslijn 0-18 jaar en basisvaardigheden en bestrijding laaggeletterdheid ook aanvullend een aantal thema's die van belang zijn. Denk hierbij onder andere aan informatiepunt Digitale Overheid, Bibliotheek op school en in de voor- en vroegschoolse educatie (VVE), organiseren van culturele evenementen zoals Jazz at the Bieb, stichting muurgedichten en de Theaterroute. Ook deelname aan KEPA (+), Maaklab en het geheugenpunt voor mensen met beginnende dementie en andere geheugenklachten.

Cultuur- en erfgoededucatie

Nieuwe periode schooljaar 2025-2026 tot en met schooljaar 2026-2027.

De subsidie aanvraag voor het vervolg van KEPA moet voor 1 mei bij de provincie Overijssel binnen zijn. In deze aanvraag staat samenwerking tussen provincie, scholen en gemeente centraal.

Wat hebben we al aan beleid dat goed werkt en we graag behouden?

Op basis van het onderzoek naar bibliotheken wat we als Almelo verplicht zijn, zullen er mogelijk een aantal taken bijkomen of misschien vindt er een verschuiving plaats. Dit is op dit moment nog niet goed in te schatten.

Welke actualiteiten spelen er op dit thema?Bibliotheek:

Toekomstplannen worden nu gemaakt. Met behulp van de regeling Toekomstkracht heeft Rijnbrink een opdracht van de bibliotheek gekregen om te onderzoeken wat er straks nodig is om te kunnen voldoen aan de zorgplicht. De verwachting is dat er uitbreiding van een aantal voorzieningen/locaties in de stad moet komen. Dit biedt kansen voor slimme combinaties. Het Rijk verstrekt hiervoor een financiële bijdrage. Wij hebben hiervoor reeds een subsidie ontvangen.

Cultuur- en erfgoededucatie:

KEPA met ingang van nieuwe planperiode een wijziging van de werkwijze. Nieuwe spelers in de markt ook een kans geven. Nieuw plan voor 1 mei aanvragen bij de provincie. Scholen worden meer betrokken bij de keuze van activiteiten voor de kinderen.

Wat zijn de “bovenwettelijke” ambities op dit thema? (zowel vanuit onze interne organisatie als het netwerk)

Bovenwettelijke ambities kunnen zijn:

- Het opzetten van een KEPA programma voor middelbare scholieren/volwassenen
- Uitbreiding concept Studio 15.

Zijn er dilemma's en/of overige gesprekspunten op dit thema?

Hoeveel ruimte hebben onderwijsinstellingen voor inpassen in programma? De gemeente haalt nu input op bij de scholen voor de nieuwe planperiode. Wat vinden zij belangrijk in het aanbod. Vorige planperiode werd het aanbod grotendeels bepaald door de aanbieders.

Thema: Cultureel Erfgoed

Overkoepelde ambitie

Erfgoed is een vertrekpunt. Met de basis in ruimtelijke omgevingsprocessen. Erfgoed gaat om cultuurhistorische waarden als identiteitsdragers (DNA) van gemeente Almelo waar je niet omheen kunt.

Speerpunten op dit thema

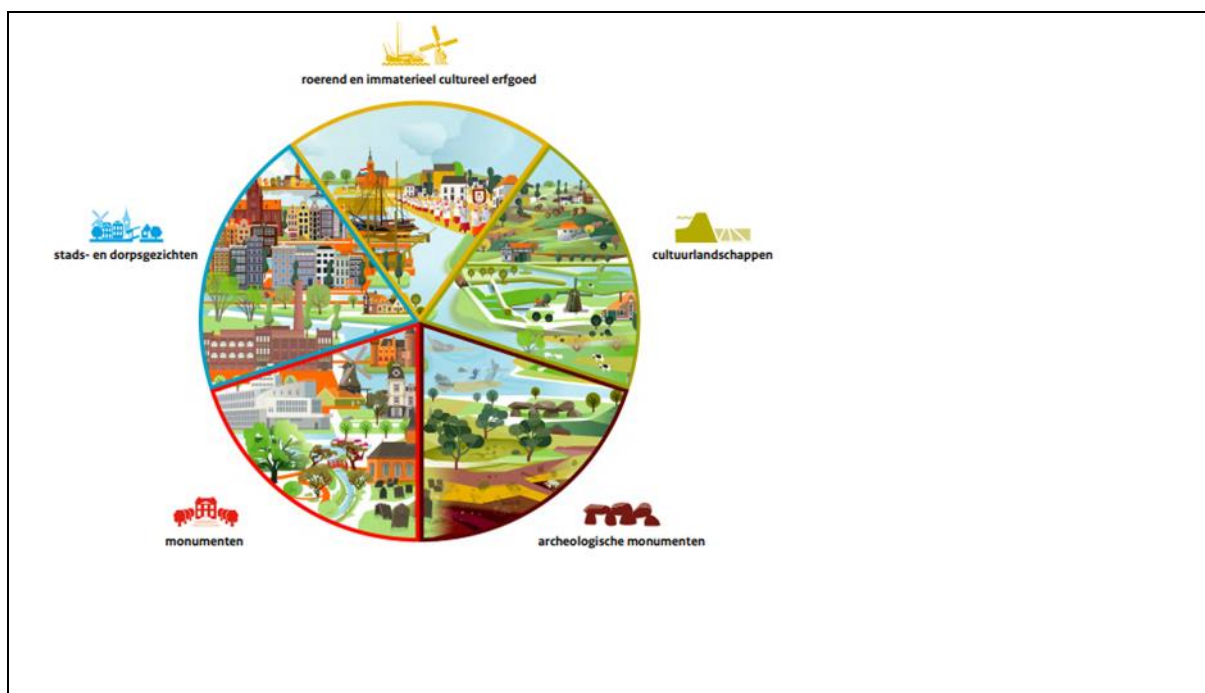
- Actief inzetten op borging en bewustwording om erfgoed te kunnen beschermen, benutten en beleven. Dit hangt nauw samen met de capaciteit vanuit de gemeente (als randvoorwaarde);
- Vaststellen van een cultuurhistorische waardenkaart. Inventariseren, waarderen en aanwijzen;
- Erfgoed en archeologie aan de voorkant meenemen in planvorming en borgen in ruimtelijke instrumenten;
- Inventarisatie religieus erfgoed wordt meegenomen bij uitvoering van de cultuur- en erfgoedvisie;
- Kennis uit het verleden inzetten voor de toekomstige opgave, bijvoorbeeld rondom Almelo Waterstad waarin water de blauwe draad door de Almelose geschiedenis vormt (qua uitvoering meedoen in een erfgoeddeal)
- Benutten economische waarde van erfgoed – Almelo een toeristische trekpleister maken omdat er veel te bieden is op erfgoedvlak;
- Uitschrijven van het verhaal van Almelo, het DNA van de stad en onderzoek doen naar Canon Almelo (als onderlegger voor de omgevingsvisie);
- Versterken kennis en deskundigheid ambtelijke organisatie en inzet op integrale samenwerking;

Wat zijn we als gemeente wettelijk verplicht te doen op dit thema? Welke taken horen hierbij?

Vanuit de omgevingswet omvat erfgoed de volgende vijf pijlers: (1) roerend en immaterieel cultureel erfgoed, (2) cultuurlandschappen, (3) archeologische monumenten, (4) monumenten, (5) stads- en dorpsgezichten.

Gemeentelijke wettelijke taken zijn:

- aanwijzen van gemeentelijke monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en opnemen in het omgevingsplan (en de omgevingsvisie).

Wat hebben we al aan beleid dat goed werkt en willen we graag behouden?

In het huidige beleid gaat het om beschermen, benutten en beleven van erfgoed. Dit credo voor cultureel erfgoed gaat vandaag de dag nog steeds op.

Welke actualiteiten spelen er op dit thema?

Wat betreft cultureel erfgoed speelt er een aantal belangrijke thema's:

- Naast roerend erfgoed keuze maken hoe immaterieel erfgoed te beschermen, beleven en benutten;
- Omgang cultuurlandschappen;
- Bepalen 'nieuw' erfgoed (denk bijvoorbeeld aan wederopbouw, Post 65) dat we beschermen, benutten en/of beleven

Wat zijn de "bovenwettelijke" ambities op dit thema? (zowel vanuit onze interne organisatie als vanuit het netwerk)

In een vooroverleg met de erfgoedcommissie kwamen de volgende onderwerpen aan de orde, die in de nieuwe visie opgenomen zouden moeten worden:

- a. Ambitie,
 - b. Beschermen / borgen
 - c. Benutten / beleven
 - d. Canon voor de gemeente Almelo (verhalen),
 - e. Educatie
 - f. Publieke bewustwording
- Worden deze onderwerpen onderschreven? Of ontbreken er onderwerpen? Zo ja, welke?
 - Wat willen we beschermen / borgen? Hoe?
 - Hoe kunnen we erfgoed beleven en benutten?
 - Welke verhalen passen er bij Almelo?
 - Wat willen / moeten we de jeugd leren over erfgoed?
 - Op welke wijze kunnen we erfgoed onder de aandacht van het 'publiek' brengen?

Thema: Huisvesting

Een centrale ambitie

“Cultuur onder meerdere daken”

Speerpunten op dit thema

- Inzet op verspreiden van culturele voorzieningen door de stad en creëren van meer reuring in het centrum en daarbij inspelen op de wensen en behoeften van het publiek. Er is immers niet één publiek;
- Maken van een brede analyse wat betreft aanwezige culturele voorzieningen en accommodaties en kansen op stedelijk ontwikkelingsvlak;
 - Vernieuwbouw Hof 88 en herinrichting bibliotheek in samenwerking met het ontwikkelplein van Avedan.
 - Huisvestingsvraagstuk ROC. Het ROC Almelo is op zoek naar specifieke ruimtes in de stad die zij overdag kunnen benutten als klaslokaal of in de avond voor hoorcolleges en de rest van de tijd benut kunnen worden voor uitoefening van kunst, cultuur en erfgoed.
- Inspireren en verbinden jong talent op nieuwe ontmoetingsplekken in de stad en hiervoor leegstaande panden benutten
 - Uitvoering: opzetten initiatief Tankstation Almelo
 - Meer ruimtes inrichten voor schilderexposities (pop-up).

Wat zijn we als gemeente wettelijk verplicht te doen op dit thema? Welke taken horen hierbij?

De gemeente is verantwoordelijk voor de accommodaties voor podiumkunsten en voor de financiering van het beheer van de gemeentelijke collectie. Er bestaat hier een nauwe samenhang tussen cultuur, vastgoed en stedelijke ontwikkeling.

Wat hebben we al aan beleid dat goed werkt en willen we graag behouden?

Er is vooral zicht op ruimtelijke/stedelijke visies en uitvoeringsplannen die er zijn. Zoals ontwikkelvisie Almelo Centraal, Uitvoeringsagenda Stadsontwikkeling, Koers voor de Binnenstad. Ook is er een link met de nota grond en vastgoedbeleid en de ruimtelijk-strategische investeringsagenda (RSIA).

Welke actualiteiten spelen er op dit thema?

Op dit vlak spelen diverse actualiteiten die terug kunnen komen in de visie. Denk aan:

- Zorgplicht Bibliotheek
- Verhuizing Stedelijke Museum en Kunstpunt Almelo
- Huisvestingsvraagstuk grote culturele instellingen zoals theater Hof 88, Kaliber en Kunsthof Almelo.
- Huisvestingsvraagstuk ROC
- Motie 1 cultureel centrum

Wat zijn de “bovenwettelijke” ambities op dit thema? (zowel vanuit de interne organisatie als vanuit het netwerk)

Het is een complex geheel. We willen graag de diepte in om koppelkansen te zoeken en kijken.

Er wordt ingezet op het creëren van breed draagvlak onder commerciële en maatschappelijk-culturele partijen.

Dit door de betrokkenheid van zowel commerciële partijen als maatschappelijk-culturele partijen, zoals de bibliotheek, Kaliber Kunstenschool, Studio15, Stedelijk Museum Almelo en Kunsthall Almelo.